

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

Уляна Ярославівна САДОВА,

доктор економічних наук, професор,
завідувач відділу соціально-гуманітарного розвитку регіону
Державної установи «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього
Національної академії наук України» (м. Львів),
sadlu2004@gmail.com,

Володимир Ярославович БІДАК,

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу соціально-гуманітарного розвитку регіону
Державної установи «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього
Національної академії наук України» (м. Львів),
vbidak1@gmail.com,

Мар'яна Михайлівна БІЛЬ,

кандидат наук з державного управління, старший науковий співробітник,
докторант Державної установи «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долішнього Національної академії наук України» (м. Львів),
bmm1983@gmail.com

УДК 332.1:331.5:331.55

РЕГІОНАЛЬНІ ДРАЙВЕРИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: З ІСТОРІЇ ДОСЛІДЖЕНЬ ВІТЧИЗНЯНИХ НАУКОВИХ ШКІЛ

Окреслено сутність нових драйверів економіки та їх регіональну специфіку, обґрунтовано основні мету і завдання щодо забезпечення зростання конкурентоспроможності регіональних ринків праці в умовах посилення асиметрії рівнів розвитку та міграційних ризиків. Проаналізовано структурні зрушення в окремих регіональних ринках праці за досвідом вітчизняних наукових шкіл. Визначено інструментарій забезпечення політики розвитку регіональних ринків праці, зокрема, через методи стратегічного управління. У цьому контексті наголошено на інерційності тренду економічної системи, а також критичних гальмівних чинниках, серед яких найбільш вагомими виступають висока частка тіньового сектора економіки, масштаби корупції, дефіцит пенсійних коштів,

обслуговування державного боргу, енергомісткість ВВП, міграційні втрати. Запропоновано інституційні механізми покращання міграційної політики щодо управління залученням трудових трансфертів мігрантів шляхом здійснення експертно-моніторингової діагностики пріоритетних сфер інвестування, розвитку системи фінансово-банківських послуг, створення інвестиційно-страхової інфраструктури. Виявлено значущість стратегічних векторів форсайту вітчизняної економіки у їх зв'язку із структуруванням регіональних ринків праці.

Ключові слова: регіональна економіка, регіональні ринки праці, зайнятість, інституційні механізми, міграційна політика, економічні драйвери.

Сучасний погляд на перспективи розвитку національної економіки України охоплює цілу низку проблем регіонального характеру: від застарілого, гранично зношеного технічного та технологічного забезпечення, високої ресурсоемності та енергозатратності процесів виробництва до вкрай низької інвестиційної привабливості проєктів на місцях, потужної еміграції робочої сили в інші країни. Усе це виливається в структурну асиметрію розвитку регіональних ринків праці (РПП), в небезпеку деградації, територіальної декомпозиції факторів зростання регіональної економіки. Неefективність економіки — це не лише ланцюгове закриття підприємств, пониження рівня освіти кадрового потенціалу, відсутність фінансових надходжень до бюджетів усіх рівнів в Україні, але й ризики втрати національної незалежності країни.

Вказані негаразди мають доволі тривалу історію. Серед представників української наукової еліти не раз робилися спроби привернути увагу суспільства до нехайності їх подолання. Діяти локально, а мислити глобально — таким був посыл науковців академічних установ Києва, Харкова, Львова, Донецька до очільників політичних партій, державної влади щодо організації системи державного управління. На жаль, в умовах кланово-олігархічної моделі економіки навіть найцікавіші ідеї її реформування обростали непідйомними тягарями. Це вело до появи квазітворень, котрі не могли давати бажаного ефекту. Прикладом стало функціонування ВЕЗ.

Нині Україна робить надзвичайно болючу потугу відродити власну економіку. На тлі конфлікту зі східним сусідом вона об'єднує зусилля задля запуску нових драйверів суспільного виробництва. Втілення їх у життя вимагає організації загальної підтримки суспільства. Це актуалізує потребу включення у роботу не лише представників усіх гілок влади, але й науковців, знання та життєвий досвід яких можуть забезпечити надійну роз'яснювальну роботу серед населення та бізнесу в підтримку перезавантаження системи державного менеджменту в країні.

Проєвропейський вектор розвитку України показує, що регіональна наука і практика повинні бути озброєні методологією аналізу та прогнозу розвитку співробітництва між Україною та ЄС. Усе це повинно відбуватися в умовах візової лібералізації, виявлення специфіки міграційного обміну між Україною та ЄС в контексті міграційної кризи, визначення пріоритетних напрямів розвитку транскордонної співпраці в сучасних умовах. У цьому ключі практичні завдання для України визначаються з фінансових ініціатив тієї ж регіональної політики ЄС, котра скерована на ефективне функціонування різноманітних мереж в Європі, зокрема мережі EURES та можливості приєднання до них прикордонних регіонів України для розвитку транскордонних ринків, а саме ринку праці. Нині українська держава практично не впливає на регулювання вказаних процесів економічними

важелями. На тлі високої міграційної активності робочої сили у прикордонних регіонах рівновага ринків праці часто досягається не завдяки, а всупереч політиці держави. Певні стимули можуть містити інституційні зміни, пов'язані з запровадженням нового візового режиму. У цьому відношенні зв'язок регіональних драйверів економіки України тісно корелює із курсом Уряду держави щодо підвищення мінімальної заробітної плати в 2017 році. На регіональному рівні вкрай важливо розробити рекомендації до спеціальних регіональних програм та стратегій соціального захисту і зайнятості населення в умовах євроінтеграційних перспектив України.

Дослідженнями факторів структурних зрушень економіки України займається велика плеяда учених. Серед провідних — М. З. Згуровський, Е. М. Лібанова, І. В. Сергієнко, М. Ю. Ільченко, В. М. Геєць, І. Ю. Єгоров, О. О. Бакаєв, А. І. Гриценко, А. А. Даниленко, О. І. Амоша, П. І. Гайдуцький, В. П. Горбулін, С. І. Пирожков, Б. Є. Кваснюк, В. М. Вовк та ін. На жаль, більшість праць має макроекономічний характер. Ключовими силами уваги науковців є акцент на ризиках тінізації, корупції, енергомісткості економіки, на дефіциті пенсійного фонду в країні, на обслуговуванні державного боргу. Менш показовими є дослідження з приводу драйверів регіональної економіки України. Така ситуація певним чином обумовлена геополітичними обставинами, оскільки саме регіональний фактор був двічі використаний вітчизняним політичним істеблїшментом у власних інтересах у часи двох останніх революцій (Помаранчевої та революції Гідності). На жаль, внаслідок слабкого статистичного аналізу та недооцінювання соціально-економічних процесів він став фатальним для економіки Криму та Донбасу. Це ще раз доводить, що прикладна регіоналістика не може розвиватися без належної інформаційної бази. В умовах розпорошення системи обліку та статистики — основи для прийняття управлінських рішень — регіональні наукові школи змушені виробити нові підходи для виправлення ситуації.

Цікаво, що в Україні на регіональному рівні питання інформаційного забезпечення аналізу та прогнозу економічних явищ і процесів, зокрема у сфері праці та зайнятості населення, існували й у радянські часи. Для прикладу, відомими є напрацювання учених Київської, Львівської, Харківської, Одеської та інших провідних шкіл України з дослідження трудового потенціалу (В. О. Онікієнко, М. І. Долішній, Л. Д. Кизим, В. І. Пила, М. М. Чумаченко та ін.). Нині настав час не просто ревізії колишніх ідей, але й використання знань та досвіду тих вчених, хто відповідно до тогочасних обставин долучався до вироблення пропозицій органам державної влади.

Так, для прикладу, пошуком власне ефективних точок санації чи певною мірою регіональних драйверів впродовж всього творчого життя займався відомий вітчизняний вчений Пила Василь Іванович. У коло його інтересів входили проблеми соціально-економічного розвитку регіонів та регіональна політика, транскордонне співробітництво та його новітні стратегії, програмно-цільові методи управління соціально-економічним розвитком регіонів та перспективи створення спеціальних економічних зон і територій пріоритетного розвитку, функціонування євро регіонів та регулювання відносин у сфері державних закупівель в ЄС і в Україні, управління капіталізацією банків в умовах фінансової нестабільності та подолання регіональної депресії, інші інструменти стимулювання соціально-економічного розвитку регіону тощо [1]. Узагальнюючи свої напрацювання, вчений понині наголошує, що регіональні фактори зростання (по суті драйвери регіональної економіки) можуть спрацювати лише при умові компетентності перетворень, за рахунок активізації інститутів громадянського суспільства і консолідації системного бізнесу, скерованих

і на макро-, мезо- і на мікроекономічних фокусах: структурних змінах в економіці й ефективізації бізнес-процесів. З цим не можна не погодитись.

Мета статті — окреслення стратегічних векторів форсайту національної економіки України, виявлення їх зв'язку із розвитком регіональних ринків праці, аналізування структурних зрушень в окремих з них під впливом євроінтеграційних реформ у державі, пошук ефективних механізмів активізації нових драйверів розвитку регіональної економіки.

Події, пов'язані з Революцією гідності в Україні, засвідчили гостру потребу змін у різних сферах суспільного буття. Особливим чином вони стосуються економіки, яка є локомотивом перебудови усього економічного порядку. Саме з цих принципових позицій групою українських учених здійснено фундаментальне дослідження можливостей економічних змін — пошуку так званих драйверів зростання.

Дослідження «форсайт економіки України: середньостроковий (2015–2020 роки) і довгостроковий (2020–2030 роки) часові горизонти» було виконано світовим центром даних з геоінформатики і сталого розвитку Міжнародної ради з науки (ICSU) [2] при Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут» та Інституті прикладного системного аналізу МОН України та НАН України.

Авторський колектив застосував у роботі методологію передбачень — форсайту, котра на відміну від методології прогнозування, не продовжує екстраполяцію на майбутнє трендів минулого, а сприяє пошуку принципово нового змісту, форм і структур економічних явищ та процесів. Нагадаємо, форсайт (від англ. *foresight* «погляд у майбутнє») виглядає як сценарне передбачення соціально-економічного розвитку: економіки, промисловості, суспільства — у 10–20-річній перспективі як системна справа зазирнути в довгострокове майбутнє економіки, науки, технології, та суспільства з метою ідентифікації зон стратегічного дослідження, що подають надії приносити найбільші економічні та соціальні вигоди [3; 4].

Виконання комплексу робіт з форсайту економіки України дозволило науковцям і експертам проаналізувати інерційність тренду економічної системи і виявити критичні чинники, що гальмують її розвиток. Колективом вчених застосовано кілька операторів сценаріїв економіки: це множини сильних і слабких факторів економіки, множини можливостей і загроз, визначено десять головних чинників або драйверів і виявлено топ-5 гальмуючих факторів її розвитку, без подолання яких неможливе проведення системних реформ і досягнення прискореного розвитку. Зупинимось докладніше на окремих моментах дослідження.

Отож, на думку виконавців проекту, до деструктивних факторів розвитку економіки України належить передусім *висока частка тіньового сектора економіки*. За оцінками експертів, у країні паралізується мале і середнє підприємництво, знижується надходження до бюджету до рівня, коли в тіньовій економіці впродовж 2014–2016 років перебуває 47–52 % обігових коштів, що є наслідком невдалої податкової реформи. Далі йде чинник, тісно пов'язаний з попереднім, — *масштаби корупції*. Її величина в означених роках досягає 13–14 % від ВВП. Наступним за значущістю загрозливим чинником виступає *дефіцит коштів Пенсійного фонду України*. Пенсійне навантаження на бюджет складає 13,1–14,0 % ВВП. Ще одним чинником, який має характер економічної перепони для розвитку і забирає видатки бюджету, є *обтяжливе обслуговування державного боргу* (понад 8,5 % ВВП), коли кредитор отримує матеріальні або фінансові ресурси, вартість яких є більшою за поточну ринкову вартість боргових зобов'язань. І, нарешті, останнім критичним чинником гальмування розвитку економіки експерти вважають *енергомісткість ВВП України* (в державі на один

долар виробленої продукції витрачається в 3–5 разів більше енергоресурсів у порівнянні з розвиненими країнами) [5].

Окрім того, брак стратегічного бачення перетворень, невдала фіскальна політика, повільна дерегуляція економіки, а також послаблення вітчизняної фундаментальної і прикладної науки та природничої й інженерної освіти стримують економічний і соціальний розвиток країни, знижують надії на європейське майбутнє.

Проведене дослідження лягло в основу побудови групи сценаріїв розвитку економіки України на обраних часових лагах і визначення драйверів, серед яких за критерієм пріоритетності їх внеску в загальне зростання виявились такі: аграрний сектор, військово-промисловий комплекс, інформаційно-комунікаційні технології, створення нових речовин і матеріалів, нанотехнології, енергетична сфера, високотехнологічне машинобудування, розвиток транзитної інфраструктури, біомедична інженерія, клітинна медицина, фармація, тобто науки про життєзабезпечення, туризм та інші кластери економіки. Отже, національна економіка потребує серйозної санації.

Очевидно, кожен вказаний сектор економіки має регіональну специфіку розміщення виробництв, може суттєво детермінувати можливості розвитку територій, впливати на добробут людей. Постає питання: чи корелюють його інтереси з потребами регіональних бізнес-еліт, з регіональними стратегіями розвитку територій, з очікуваннями пересічних громадян щодо підвищення їх рівня життя. Як можуть впливати на реалізацію подібних проектів структурні зрушення в регіональній економіці, котрі започаткувалися у попередні часи? Прикладів неузгодження ресурсного забезпечення глобальних проектів багато. І перший з них — дефіцит кваліфікованої робочої сили на місцях внаслідок потужних хвиль трудової еміграції з країни.

Так, протягом останніх років явище української трудової міграції почало сприйматися у суспільстві як потужний інвестиційний чинник розвитку регіональної економіки. Близькість до кордону з ЄС західних областей України забезпечує, однак, і переваги, й загрози. Наприклад, у прикордонному розташуванні Львівської області проглядається низка переваг для трудових мігрантів і загроз для місцевого ринку праці. Це наявність у Польщі доступних і оплачуваних робочих місць для мешканців конкретних регіонів. Це значно вища, у порівнянні з внутрішнім ринком праці України, заробітна плата. Це, зрештою, транскордонна співпраця, яка забезпечує зниження напруги на регіональному ринку праці. Проте, у цьому випадку доцільним було б виявити залежність між фінансовими потоками, пов'язаними з трудовою міграцією, і розвитком окремих секторів економіки.

Тривалий час грошові перекази трудових мігрантів справді забезпечували стійке зростання надходжень грошових ресурсів до Батьківщини. Проте нині офіційна статистика Національного банку України засвідчує про поступове зменшення нашими заробітчанами грошових переказів. Так, за I квартал 2015 року заробітчани переказали в Україну 1,03 млрд дол., що на 33 % менше, ніж за аналогічний період попереднього року [6]. І хоч вони залишаються важливим елементом підтримки життєздатності української фінансової системи за рахунок притоку іноземної валюти (гроші заробітчани за оцінкою експертів нині становлять близько 6 % ВВП країни) і є джерелом підтримки існування родин трудових мігрантів, залучаються вони в основному в будівництво, харчову сферу, освіту (пріоритетно це задоволення щоденних потреб, придбання/ремонт житла, продуктів харчування, товарів, оплата навчання, виплата кредитів чи погашення боргових зобов'язань тощо). Лише незначна частка коштів мігрантів скеровується на відкриття власного бізнесу, тоді як дві їх третини — на побутові потреби (за результатами

виконання наукової роботи Державної установи «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього» Національної академії наук України № ПІ-04-16 «Механізм регулювання міграції населення в умовах трансформації регіональних ринків праці» (ДР № 0116U004032) [7, с. 234–238].

Значущість надання цим коштам інвестиційного спрямування зумовило необхідність запозичення чи розробки нових інституційних механізмів стосовно активізації залучення трансфертів трудових мігрантів до національної економіки хоча б таких, як створення національної програми ефективного скерування в економіку країни заробітчанських грошей, лібералізація банківських інструментів щодо депозитних рахунків мігрантів, випуск діаспорних облігацій, формування пайових фондів діаспори, фондів соціальних інвестицій, кредитних спілок тощо [8].

До речі, досвід Філіппін, Ізраїлю, Туреччини, Ірландії, Італії, Південної Кореї показує, що ефективне використання *грошових переказів* справді може стати стабілізаційним інструментом для економіки навіть під час криз, катастроф і військових конфліктів. Але для цього необхідно скерувати *міграційну політику* щодо управління залученням трудових трансфертів мігрантів хоча б по наступних напрямках:

1) здійснення експертно-моніторингової діагностики пріоритетних сфер інвестування;

2) розвиток системи фінансово-банківських послуг;

3) створення інвестиційно-страхової інфраструктури.

Проведений нами аналіз показує, що в Україні вказане вище інвестування лише згаданих *секторів економіки* посилює асиметрію рівнів регіонального розвитку, не дає можливості «підняти» ті сектори господарства, котрі могли б створювати робочі місця як для постійно проживаючого населення, так і трудових реемігрантів.

Невизначеність ситуації з розвитком *регіональних ринків праці*, що склалася, не може тривати нескінченно довго. Кожен цикл ділової, економічної активності має свій початок і свій кінець. В Україні експерти починають фіксувати перші ознаки макроекономічної стабілізації. З певним часовим лагом вони матимуть місце на територіальному (локальному) рівні. Завдання в тому, щоб скерувати структурні зміни на регіональних ринках праці в русло, яке відповідає стратегічній меті розвитку держави та її регіонів.

Враховуючи те, що економіка країни категорично не може мати попередньої структури та низькотехнологічного, сировинно-переробного характеру, особливо коли після політичних подій 2013–2014 рр. з анексією Криму і Донбасу, з втратою в цих регіонах 18 % населення і 20 % ВВП, позбавленням значної частини добувної і переробної промисловості, задовольняти повною мірою потреби прийдешнього суспільства стає чим більш обтяжливим і непосильним завданням.

Зауважимо, що результатом подій на Донбасі стали величезні незафіксовані державною статистикою *міграційні втрати* населення від зовнішньої міграції та формування нового для України типу міграцій населення, поява в країні внутрішньо переміщених осіб (ВПО), що призвело до перерозподілу населення, зокрема його працєактивної категорії між регіонами. Загальні підтверджені втрати населення України через міграцію внаслідок конфлікту становлять 1,1 млн. осіб. До цього числа необхідно додати втрати від збільшення інтенсивності переходу тимчасової зовнішньої трудової міграції в постійну форму. Таким чином, кількість зовнішніх трудових мігрантів, які не повернуться в Україну, збільшується принаймні на 200–300 тисяч осіб. Тому загальні не зафіксовані державною статистикою міграційні втрати населення України у 2014–2015 рр. оцінювались у 1,3–1,4 млн. осіб, переважна більшість яких припадала на Донецьку та Луганську області [9]. До

того ж у зв'язку з появою новітніх соціальних ризиків та загроз у діяльності регіональних (територіальних) міграційних систем особливою гостроти набуває ускладнення демографічної ситуації, домінування загальної відкритості територіальних суспільних систем, рівень пасіонарності, соціальної і професійної мобільності та трудової активності населення різних регіонів, посилення фінансово-економічної кризи при суттєвій обмеженості соціально-захисних ресурсів, особливо щодо вимушених переселенців. Соціальний проект суспільства ризику, нормативним ідеалом якого виступає безпека, набуває чітко негативного і захисного характеру [10, с. 135–136].

Отже, майбутня регіональна економіка має знайти для себе такі сфери розвитку, опираючись на певні розвиткові *кластери*, за якими спроможна мати ресурсні, людські та інші переваги. Тому безальтернативною для неї має бути переорієнтація на високотехнологічний вектор з опорою на якісний людський капітал, включаючи конкурентоздатну науку, передову освіту та високотехнологічний бізнес і роблячи ставку на основні витягачі (драйвери) своєї економіки.

У контексті віднайдення регіональних драйверів економіки в Україні слід реально оцінити наслідки структурних змін, котрі мали місце в регіональній економіці в попередні роки. Вони відіграють важливу роль в організації суспільного життя на місцях. Візьмемо, для прикладу, індустрію туризму. Так на Львівщині драйвером прискореного розвитку спеціалізованих РРП туристичного кластера стали саме інтереси держави щодо розвитку митних переходів, інфраструктури зовнішньої торгівлі та туризму. Державна підтримка у цих напрямках автоматично мотивувала розвиток локальних, прикордонних РРП (за рахунок туристичного бізнесу). Відповідно, якщо в 2000 році у загальній структурі туристичного потоку Львівщини частка туристів, громадян України, які виїжджали за кордон, становила лише 24 %, то в 2013 році зросла майже втричі і становила 70 %. Частка внутрішніх туристів скоротилася з 56 % до 22 % (в 2015 році 43 %).

Регіональні драйвери економіки західного регіону України, крім туризму, орієнтовані на інформаційно-комунікаційні технології, розвиток транзитної інфраструктури, легку, харчову, переробну промисловість економіки.

Без сумніву, структурні зміни на вітчизняному ринку праці не відбуваються самі по собі. Вони вимагають теоретико-методологічного та практичного супроводу. В Державній установі «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього Національної Академії Наук України» у цьому плані проведено немало досліджень [11, с. 199–209]. Звісно, нові умови євроінтеграційного розвитку економіки України диктують потребу їх поглиблення. У цьому плані варто зробити кілька порад як теоретичного, так і прикладного характеру. Зокрема у частині:

1) використання трудового потенціалу, що значною мірою залежить від структури регіонального ринку праці;

2) шляхів зростання продуктивної зайнятості в розрізі окремих сфер регіональної економіки (в сенсі співставлення структурних характеристик РРП з іншими показниками макро- й мезорівня);

3) визначення адаптивності структури РРП до мінливості зовнішніх умов — з виникненням нових видів економічної діяльності та професійних груп, нових форм організації праці, використання й розвитку трудового потенціалу тощо.

Так, пошук нових драйверів регіональної економіки буде пов'язаний з використанням нової термінології, адже для того, щоб розуміти, на якому етапі знаходиться той чи інший РРП щодо суміжного, слід оперувати доступною

термінологією. У царині таких досліджень нами пропонується використання таких визначень:

— *структурні зрушення* — зміни у співвідношенні попиту і пропозиції робочої сили на ринку праці при одночасній незмінності обсягів залучених ресурсів (виробнича інфраструктура (робочі місця), обсяги виробництва і збуту (потреба в робочій силі), інвестиції й інновації (потенціал розвитку) тощо);

— *структурна перебудова* — зміни в структурі ринку праці з новими співвідношеннями між попитом і пропозицією робочої сили, інших кон'юнктурних властивостей (ціна, конкуренція) з оптимізацією використання залучених ресурсів;

— *структурні перетворення* — зміни в структурі ринку праці з новими співвідношеннями між попитом і пропозицією робочої сили, інших кон'юнктурних властивостей (ціна, конкуренція) з новими способами використання залучених ресурсів;

— *структурна трансформація* — формування нової структури ринку праці внаслідок кон'юнктурних змін і нових способів використання залучених ресурсів.

У частині дослідження драйверів економіки помітне місце займає метод комбінування. З огляду практикування в Україні розробки регіональних стратегій соціально-економічного розвитку територій, увагу слід передусім скеровувати на врахування територіальної, галузевої та технологічної структур регіональної економіки [12, с. 59–60].

Відповідно у процесі аналізу РРП доцільно виділяти різні рівні аналізу його структурних змін:

1) *загальний рівень*, який передбачає висновки щодо співвідношення кількості зайнятих і безробітних, попиту і пропозиції робочої сили на ринку праці;

2) *базовий рівень аналізу*, який передбачає аналізування структури зайнятості на ринку праці;

3) *комбінований*, дозволяє аналізувати структуру зайнятості населення в секторальному, галузевому, просторовому та інших вимірах.

Щодо критеріїв аналізу структурних змін РРП, то їх можна розширювати і деталізувати залежно від цілей дослідження. Вагому роль у цьому відіграє наявність статистичних даних, які часто обмежують науковців у проведенні своїх досліджень на належному рівні. Тому в допомогу приходять соціологічні методи, що дозволяють охарактеризувати специфічні сегменти ринку праці, які в офіційній статистиці не аналізуються.

З-поміж різних підходів до структуризації РРП актуальним залишається *секторальний (галузевий) аналіз*. Він дозволяє дослідити характер структурних змін за показниками зайнятості в різних видах економічної діяльності. Цей зріз є доволі поширеним і певним чином базовим. Його використання стимулює наявність офіційних статистичних даних за основними показниками ринку праці, зокрема зайнятості та безробіття.

Аналіз структурних змін на вітчизняних РРП є важливою передумовою форсайту економіки на регіональному рівні. Він дозволяє зробити низку сутнісних висновків щодо механізму активізації регіональної економіки. Йдеться, зокрема, про таке:

1. У контексті здобуття конкурентних переваг між регіонами. У випадку зменшення структурних пропорцій працівників у певному секторі в порівнянні з регіонами-конкурентами це є сигналом необхідності нарощування інтелектуально-трудоного потенціалу, створення нових робочих місць, якщо місцева влада зацікавлена в розвитку цього стратегічного виду діяльності.

2. У контексті цілісного розвитку регіональної економічної системи і ринку праці. Співставлення структури зайнятих у різних сферах дасть змогу підтвердити відповідність розвитку ринку праці стратегічним пріоритетам, неприпустимість

моноспеціалізації (надмірної зайнятості в окремих сферах з відтягуванням інтелектуально-трудоного потенціалу з інших важливих сфер).

3. У контексті визначення продуктивності праці. Співставлення структури зайнятих у різних сферах до структури ВРП, ВДВ дасть змогу виявити проблеми неефективного використання інтелектуально-трудоного потенціалу.

4. У контексті розвитку регіональних освітніх систем. Розуміння позитивних структурних змін зайнятості в різних сферах обґрунтовуватиме необхідність підготовки належної кваліфікації фахівців і робітничих кадрів.

Ідея форсайту економіки дає можливість заглянути ученим у завтрашній день, минаючи екстраполяційні тренди реальної економіки. При цьому в царині соціально-економічної політики слід особливу увагу звернути на вияв таких основних факторів виробництва, як праця і капітал. Нині в Україні на рівні регіональної економіки вони перебувають у перманентному очікуванні інституційних змін економіки макrorівня. Ці зміни можуть з'явитися дуже швидко, наприклад, при запровадженні безвізового режиму з ЄС. У новій ситуації під удар міграційних втрат робочої сили потраплять прикордонні РРП. Водночас підвищення рівня соціальних стандартів стабілізуватиме міграційний рух наявного тут економічно активного населення. Нова економічна ситуація вимагатиме кваліфікованих кадрів. Місцеві адміністрації, вносячи зміни у стратегії розвитку територій, змушені будуть працювати над поглибленням поділу праці й спеціалізації своєї економіки. За відсутності реформи оплати праці РРП зреагують на пропозицію робочої сили із ще більш відсталих країн. Реєміграція вітчизняної робочої сили лише частково покриє базові потреби бізнесу. Отже, в умовах зростаючої конкуренції з боку розвинених країн в Україні очікується комплекс урядових рішень, які визначатимуть основні напрями, джерела та обсяги використання капітальних вкладень в економіку, різні її сфери та галузі, поліпшення якості експорту, віднайдення нових привабливіших зон у міжнародній кооперації праці з метою економічного прориву.

Список використаних джерел

1. *Пула В. І.* Інструменти стимулювання соціально-економічного розвитку регіону // Конституційні засади державного управління та місцевого самоврядування в Україні : зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої 15-й річниці прийняття Конституції України (м. Хмельницький, 17 червня 2011 р.). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2011. С. 271–275.
2. Світовий центр даних «Геоінформатика і сталий розвиток». URL : <http://wdc.org.ua>.
3. *Ємельяненко Л. М.* Форсайт-методологія стратегічного управління інноваційним розвитком суспільства // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2008. № 10 (128) / Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL : http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/VSU/2008_10_2/emeljanenko.pdf.
4. *Федулова Л. І.* Форсайт: сучасна методологія технологічного прогнозування // Економіка і прогнозування. 2008. № 3. С. 106–120.
5. Форсайт економіки України: середньостроковий (2015–2020 роки) і довгостроковий (2020–2030 роки) часові горизонти / наук. кер. М. З. Згуровський // Міжнародна рада з науки (ICSU); Комітет із системного аналізу при Президії НАН України; Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»; Інститут прикладного системного аналізу НАН України і МОН України; Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку. К. : НТУУ «КПІ», 2015. 136 с. URL : <http://ied.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/10/Foresight-2015.pdf>.

6. Беззуб І. Українське заробітчанство: старі проблеми та нові виклики / Центр досліджень соціальних комунікацій. URL : http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1736:ukrajinske-zarobitchanstvo-stari-problemi-ta-novi-vikliki-2&catid=71&Itemid=382.
7. Регіональна міграційна політика та механізми її реалізації / НАН України, Інститут регіональних досліджень ; наук. ред. У. Я. Садова. Львів, 2011. 528 с. (Сер. «Проблеми регіонального розвитку»).
8. Інституційні механізми залучення коштів трудових мігрантів як інвестиційного ресурсу розвитку економіки периферійних територій Західних регіонів України. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. URL : <http://www.niss.gov.ua/articles/1338>.
9. Політика інтеграції українського суспільства в контексті викликів та загроз подій на Донбасі (національна доповідь) / [Лібанова Е. М., Горбулін В. П., Пирожков С. І. та ін.] ; за ред. Е. М. Лібанової. К. : НАН України, 2015. 363 с. URL : http://www.idss.org.ua/monografii/2016_dopov_Donbas.pdf.
10. Бідак В. Я. Класифікація чинників ризикогенності вимушеної міграції в Україні // Суспільні трансформації і безпека: людина, держава, соціум: матеріали доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (17 червня 2016 р.). Львів : Львівський інститут МАУП, 2016. 190 с. URL : http://li-maup.edu.lviv.ua/uploads/media/content/zbirnyk_conf_2016.pdf.
11. Садова У. Я. Відродження традицій ремісництва як фактор кластеризації підприємницьких мереж Львівщини // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Кластери та конкурентоспроможність прикордонних регіонів. Вип. 3 (71) / ІРД НАН України / відп. ред. Є. І. Бойко. Львів, 2008. С. 199–209.
12. Потинський А. М. Територіальна структура національної економіки: теоретичний аспект // Сталій розвиток економіки. 2012. № 1. С. 58–61.

Надійшла до редакції 30.11.2016

Садовая У. Я., Бидак В. Я., Биль М. М. Региональные драйверы экономики Украины: из истории исследований отечественных научных школ

Определены сущность новых драйверов экономики и их региональная специфика, обоснованы основные цели и задачи по обеспечению роста конкурентоспособности региональных рынков труда в условиях усиления асимметрии уровней развития и миграционных рисков. Проанализированы структурные сдвиги в отдельных региональных рынках труда по опыту отечественных научных школ. Определены инструментариум обеспечения политики развития региональных рынков труда, в том числе через методы стратегического управления. В этом контексте отмечены инерционность тренда экономической системы, а также критические тормозные факторы, среди которых наиболее значимыми выступают высокая доля теневого сектора экономики, масштабы коррупции, дефицит пенсионных средств, обслуживание государственного долга, энергоёмкость ВВП, миграционные потери. Предложены институциональные механизмы улучшения миграционной политики по управлению привлечением трудовых трансфертов мигрантов путем осуществления экспертно-мониторинговой диагностики приоритетных сфер инвестирования, развития системы финансово-банковских услуг, создание инвестиционно-страховой инфраструктуры. Выявлена значимость стратегических векторов форсайта отечественной экономики в их связи со структурированием региональных рынков труда.

Ключевые слова: региональная экономика, региональные рынки труда, занятость, институциональные механизмы, миграционная политика, экономические драйверы.

Sadova, U. Y.; Bidak, V. Y.; Bil, M. M. In the Search of Regional Drivers of Ukraine's Economy: on the History of National Scientific Schools Research

The essence of the new drivers of the economy and its regional specifics are outlined, basic goals and objectives for ensuring of competitiveness growth of regional labor markets in terms of the increasing of asymmetry for levels of development and migration risks are grounded. The structural changes in the separate regional labor market by experience of domestic scientific schools are analyzed. Instrumentation for ensuring for development policy of regional labor markets is defined, including the methods of strategic management. In this context the main accent is made on the inertia of the trend of the economic system and also critical inhibitory factors, among which the most important are the high share of the shadow economy, the scale of corruption, pension funds deficit, state debt servicing, energy intensity of GDP, migration losses. An institutional mechanisms for improving of migration policy on management by involving of labor transfers of migrants through implementation of expert and monitoring diagnostics of priority areas of investment, development of financial and banking services system, creating of investment and insurance infrastructure. Importance of strategic vectors of foresight for domestic economy in their connection with structuring of regional labor markets is defined.

Keywords: regional economy, regional labor markets, employment, institutional arrangements, migration policy, economic drivers.

